

Palárik Ján
Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Svojimi veselohrami namieril satirické ostrie proti popanšteným Slovákom, odrodilcom a úžerníkom.

Životopisné údaje:

Ján Palárik sa narodil v rodine dedinského učiteľa v Rakovej na Kysuciach 27. apríla 1822. Študoval teológiu v Kecskeméte, v Bratislave a v kňazskom seminári v Trnave, kde sa spolu s priateľmi Viktorínom a Hattalom snažili rozvinúť tradície bernolákovcov a pokračovať v diele Jána Hollého. Študoval francúzsku a nemeckú dramatickú literatúru a od začiatku mal vyhranený názor na národnú a slovanskú otázku. Ako publicista presadzoval liberálne a demokratické názory. Ako kaplán vo Vindšachte pri Banskej Štiavnici v roku 1850 – 51 vydával časopis Cyril a Method, kde navrhol reformu cirkevného života a kritizoval vyšších cirkevných hodnostárov za prot ľudový postoj a odnáródňovaciú politiku. Obvinili ho, že šíri nebezpečné myšlienky a odvtedy žil v ustavičnom podozrievaní. Pôsobil na nemeckej fare v Pešti a od roku 1862 v Majcichove pri Trnave, kde v roku 1870 ani nie päťdesiatročný zomrel. Palárik si po konflikte s cirkevnou hierarchiou našiel inú formu verejného protestu – cestu dramatického autora. Jeho veselohry nám dodnes prinášajú kus dobovej atmosféry z dôležitého obdobia z našich národných dejín, ale aj dôvtipný a hravý konverzačný text, plný optimizmu a bohatý na aforizmy, ktorý bol predtým na našich javiskách neznámy.

Diela:

Palárik bojoval za spisovnú slovenčinu (publikácia Ohlas pravdy v záležitosti spisovné reči slovenské). Poukazoval na chyby v národnej politike a usiloval sa dorozumieť s maďarskými liberálmi. Do Slovenských novín písal o svojich obavách z opätovného viedenského centralizmu. Neskôr sa stal zástancom spolupráce medzi národmi Uhorska. Palárik sa venoval aj školstvu a osvete. Napísal niekoľko učebníc náboženstva, čítanky a gramatiky pre slovenské školy. Ťažiskom jeho literárnej činnosti je dramatická tvorba. Prispel do nej tromi veselohrami: Inkognito (1858), Drotár (1860), Zmierenie alebo Dobrodružstvo pri obžinkoch (1862). Pre všetky tri veselohry je spoločná nielen kritika vyvyšujúcich sa mešťanov a odrodilcov, ale aj princíp deja, v ktorom sa zápleтка zakladá na mylnej zámene osôb. Posmrtno vydaná bola Palárikova tragédia Dimitrij Samozvanec. (Hrala sa až o 100 rokov)

Inkognito – dej sa odohráva vo fiktívnom mestečku Kocúrko (ako u Jána Chalúpku), no namiesto priepasti medzi predstaviteľmi vlasteneckej inteligencie a národne nevedomými mešťanmi Palárik zobrazuje proces ich vzájomného zblížovania. Napriek prekážkam, ktoré zosobňuje radný pán Potomský a jeho odnáródnený syn, prechádza pozitívnym vývinom mešťianka, z ktorej sa stáva vlastenka a podobne aj z jej dcéry, ktorú výchova odcudzila národným koreňom. Túto zmenu spôsobil básnik a vlastenec Jelenský.

Drotár – je prvou veselohrou z veľkomestského – peštianskeho prostredia, dej sa odohráva v rodine zámožného slovenského fabrikanta. Zdôrazňuje sympatie bohatého podnikateľa k statočnému drotárovi. Zápornou postavou je drotárov odrodilý a skazený brat.

Zmierenie alebo Dobrodružstvo pri obžinkoch - hlavnou myšlienkou je vlastenectvo, ktoré je nemysliteľné bez lásky k ľudu. Myšlienku hry vyslovil Palárik

ústami učiteľa Orišku: „Aby si Slováci i Maďari sväté práva spoločnej svojej krajiny uhorskej spojenými silami bránili, národnosti svoje vzájomne ctili.. aby žiadnej nenávisť, žiadneho sváru medzi nimi nebolo...“ Zápletku v hre tvorí zámena osôb. Úlohy si vymenia grófka a jej spoločníca, dcéra učiteľa, podobne aj dvaja priatelia, prichádzajúci na návštevu práve v čase obžinkov. (t.j. dožinkov – oslavy po zbere úrody). Pôvab mladosti a hravosti, situačná komika, ľudový spev a tanec vytvárajú na scéne ilúziu spoločenskej harmónie.

Texty:

Úryvok z textu divadelnej hry Zmierenie alebo Dobrodružstvo pri obžinkoch:

Ľudovít (k nej): Ó, iste, hraběnka Eržike!

(Kľakne pred ňou.)

Čarovná moc krásy silná a veľiká!

(Kľáčiac, drží ju za ruku.)

Grófka (pretrhne ho):

Ach, vstaňte, pán barón, (s úsmevom)

veď som ja Miluša!

Všetci (sa smejú):

Ha, ha, ha, ha!

Ľudovít:

Nu, nu, moja zlatá duša,

už mi všetko známe! Ha, jak som šťastlivý,

že ma nepomýlil tvoj fígel' klamlivý:

Už mojej ľúbosti storaké próby máš,

len mi povedz teraz, či ma tiež rada máš

tak ako ja teba?

Grófka:

(vrhne sa mu v náručie, on ju objíma):

Ó, z celého srdca!

Kostrovický:

A tak už môžete i od svojho otca

dostať požehnanie, moje drahé deti! (Požehná ich.)

Milujte sa verne, žite letá blahé!

Ľudovít (objímuc otca):

Ó, môj drahý otče, jak som ti povďačný!

(K Rohonovi, podávajúc mu ruku.)

I vám, drahá panna, za vašu lekciu

úprimne ďakujem: Slováci nech žijú!

To nech nám bude dňom zmierenia sviatočným!

Ženci a žničky:

Sláva Slovákom i Maďarom statočným!

(Stoja všetci pohromade.)

Zaujímavosť:

Palárik písal pod pseudonymom Beskydov.

Veselohra:

Je označenie pre novodobú komédiu. Hoci na ňu bezprostredne nadviazala, nevystriedala ju, lebo obidva žánre žijú vedľa seba. Veselohra sa zakladá na humore, ktorý sa realizuje prostredníctvom žartu a situačnej komiky. V komédii sa postavy tvária vážne, ale ich činy sú malicherné a smiešne. Niekedy sa veselohra

vysvetľuje ako miernejšia komédia. V slovenskom dramatickom umení sa tomuto žánru venovali Ján Chalúpka, J. Palárik, J.G. Tajovský, F. Urbánek, I. Stodola a ďalší.

Kocúrkovo:

Tento model fiktívneho mestečka má svoj pôvod v nemeckej literatúre. Do takéhoto prostredia umiestňovali niektorí nemeckí autori svoje frašky. V poslovenčenej podobe sa Kocúrkovo osvedčilo u J. Chalúpku, k dokonalosti ho posunul Palárik. Fenomén fiktívneho mestečka však bol známy už v antike. Gréci mali Abdéru a Abdérčanov. (Palárikovo Kocúrkovo má špecifický znak – odrodilstvo. Odrodilec prestáva hovoriť rodným jazykom, hovorí akousi zmiešaninou, potom už cudzím jazykom.)

Myšlienky:

„Každý mi prisvedčí, že zo mňa už nebude ani Shakespeare, ani Schiller, ba ani Kisfaludy slovenský...Ja síce k dokázaniu svojej dobrej vôle vypracoval som zase novú národnú veselohru Drotár, lež pri jej skladaní až veľmi som cítil, že je tomu ťažko básniť, ktorý sa s umením nikdy nezapodieval a najmä ak mu už chladne zápal mládenecký a vysychá bujnosc' fantázie.“

(po napísaní hry Drotár)

„Čo sa ale rozvláčnosti dialógu týka, odpovedám mu: že v dráme, teda aj vo veselohre, musia byť náruživosti i charaktery a činy z nich vyplývajúce psychologicky motivované: a tým krajšia a dokonalejšia je dráma, čím viac vyvinuje sa v nej všetko z pohnútok, z náruživosti, teda z charakterov.“

(z reakcie na kritiku hry Drotár od J.M.Hurbana)

„Čo teda dáme do ruky našej mládeži? Čo krásnemu pohlaviu? Čo našim meštianskym a zemianskym triedam? Ukázať im našu holotu? To ich neprivábi. Odkázať ich na bohatstvo českej literatúry a povedať, že je to tak naše ako Čechov? Dobré, to sme posiaľ robili a ustavične robíme; ale čo nám to osožilo? Vyjmúc pár učenejších jednotlivcov, národu samému zostáva tá vychválená bohatosc' českej literatúry krajinou neznámou a neprístupnou. Preukázalo sa, že slovenské, trebárs i nie tak dobré spisy, väčší život v národe našom prebúdzajú, nežli tie najvýbornejšie české, a že len tam krása a bohatosc' českej literatúry Slovákom niečo osoží, kde jej už naša ľúbozvučná slovenčina cestu prerobila; preukázalo sa, že nakoľko slovenčina u nás klesá, natoľko i duch národný a s ním i vzájomnosť slovanská a nasledovne i chuť k českej literatúre v národe našom klesne a záhubné odrodilstvo rovným postupom sa vzráha.“

(Dôležitosť dramatickej národnej literatúry)